

# Fakultetssamarbete för lika rätt till hälsa

## Masterprogrammet i Global hälsa vid Göteborgs universitet bryter ämnesgränser

Sven Hassler

Sven Hassler, lektor i folkhälsovetenskap och programansvarig för Masterprogrammet i Global hälsa, School of Public Health, Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet. E-post: sven.hassler@gu.se

Masterprogrammet i Global hälsa vid Göteborgs universitet är frukten av ett unikt samarbete mellan fyra fakulteter och fem institutioner i syfte att ge studenterna verktyg för att anta utmaningen att minska den orättvisa fördelningen av hälsa i världen. En hälsa som med globala perspektiv måste förstås utifrån bl.a. mänskliga rättigheter, hållbarhet, klimatförändringar och en ojämn fördelning av resurser och därmed ställer krav på interdisciplinärt samarbete. En reflektion efter att tre kullar examinerats är att interdisciplinarity inom en tämligen traditionstyngd akademi delvis kan betraktas som en form av generisk kunskap för såväl studenter som lärare. En förmåga att lyssna, att stå tillbaka för något större (utjämna en orättvis fördelning av hälsa), att förstå att vi inte ensamma har alla svaren och att hitta en gemensam plattform för kommunikation och förståelse.

The Master's program in Global Health at the University of Gothenburg is the fruit of a unique collaboration between four faculties and five departments in order to give students tools to take on the challenge of reducing the unfair distribution of health in the world. Health challenges that with global perspectives must be understood from e.g. human rights, sustainability, climate change and an unfair distribution of resources and thus demands interdisciplinary collaboration. After three batches of students have graduated from the programme one can conclude that interdisciplinarity within a rather tradition-laden academy can partly be regarded as a form of generic knowledge for both students and teachers. An ability to listen, to stand back for something greater (reduce health inequities), to understand that we do not have all the answers alone and to find a common platform for communication and understanding.

## Inledning

När Masterprogrammet i Global hälsa vid Göteborgs Universitet välkomnade sin första kull studenter hösten 2016 var det starten för ett unikt samarbete mellan fyra fakulteter och fem institutioner. Syftet är att kunskap, kunskapssyn, teorier och metoder från de olika ämnesfälten skall ge studenterna förståelse för globalhälsoämnets komplexitet samt verktyg för att ta sig an de globala hälsoutmaningarna. Hälsoutmaningar med koppling till fattigdom, hungersnöd, orättvis fördelning av hälsa och tillgång till sjukvård, mänskliga rättigheter, infektionssjukdomar, en åldrande befolkning, hållbarhet, klimatförändringar och nu inte minst pandemier som Covid-19 studeras utifrån perspektiv som biomedicin, folkhälsa, internationella relationer, utvecklings ekonomi, socialt arbete och antropologi. En interdisciplinär utbildning med fokus på samarbete. De fem medverkande institutionerna är Institutionen för medicin vid Sahlgrenska akademien, Institutionen för ekonomi vid Handelshögskolan, Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion vid Humanistiska fakulteten samt Institutionen för globala studier och Institutionen för socialt arbete bägge vid Samhällsvetenskapliga fakulteten (Göteborgs universitet, 2015).

Fram till idag har 82 studenter tagit sin mastersexamen och vi har just välkomnat 44 nya studenter till programmet denna mycket speciella höst så starkt präglad av Covid-19. Som ett av de program som prioriteras för campus-undervisning hålls nu föreläsningar i de största föreläsningssalarna med samtidig uppkoppling för deltagande online. Vi har ca 20-25 studenter som valt att delta på plats och 15-20 som deltar online. Studenterna representerar ett 25-tal länder från Norden, Europa, Asien, Afrika och Sydamerika och kommer med erfarenheter som läkare, sjuksköterskor, socionomer, ekonomer, journalister, dietister, tandläkare, apotekare eller har sin akademiska bakgrund i ämnen som internationella relationer, statskunskap, klimatstudier eller sportmedicin.

Programmet lokala profil är således dess interdisciplinära angreppssätt på frågor om global hälsa och global utveckling och att den görs möjlig genom att såväl lärare som studenter har olika disciplinär hemvist. I år genomgår programmet en extern utvärdering för att se hur det lever upp till uppsatta lärandemål och till gängse akademiska kvalitetskrav, en utvärdering som i skrivande stund går in i ett skede där studenter, lärare och ledning skall intervjuas av en grupp externa bedömare. Själva har vi inom programledningen valt att be utvärderarna titta speciellt på programmets interdisciplinära ansatser, hur programmet lyckats operationalisera de interdisciplinära angreppssätten på globala hälsoutmaningar, så även på ett administrativt plan. Viktiga frågor som följer med detta är vilken inverkan denna interdisciplinära strategi har på programmets kvalitet. Blir den administrativa utmaningen av att jobba fakultetsövergripande

en börda eller en tillgång och vilken roll spelar den för förståelsen av globala hälsoutmaningar? Svaret på dessa frågor kommer utvärdering av programmet förhoppningsvis belysa. Här nedan följer några nedslag och reflektioner kring ambitionen och erfarenheterna av ett interdisciplinärt samarbete kring Masterprogrammet i Global hälsa vid Göteborgs universitet.

## Samtal med grundarna

När professor i global hälsa Rune Andersson och professor i folkhälsovetenskap Gunilla Krantz, bägge vid Sahlgrenska akademien, 2011 tog initiativ till ett masterprogram i global hälsa vid Göteborgs universitet så var vikten av att samverka över fakultets- och disciplinränsar för att lösa de globala hälsoproblemen den viktigaste drivkraften (personlig kommunikation, juni 2020). Baserade på erfarenheter inom sitt fält, infektionssjukdomar framhåller Rune Andersson hur man t.ex. för diarrésjukdomar behöver ut i samhället och se till att det finns bra mat samt rent vatten och fungerande avlopp och likadant för luftvägsinfektioner, jobba mot luftföroreningar och rökning. Detta löses inte av en institution utan kräver samverkan (personlig kommunikation, juni 2020). Enligt Andersson var den initiala tanken att studenterna inom t.ex. medicinområdet skulle skapa nätverk utanför sina snävare specialområden för att därigenom bygga en bredare kompetens och kapacitet för att ta sig an hälsoutmaningarna. Andersson framhåller också vikten av att få med områden som från början inte är så tvärprofessionella som t.ex. virologi men som behöver få bli det. Att man kanske går in med en djupkunskap i ett fack, och sen lär sig global hälsa för att förstå hur man ska intervensera i sitt område (personlig kommunikation, juni 2020). Gunilla Krantz håller med och beskriver global hälsa som en kaka ovanpå de olika specialiteterna. Hon menar att vi självklart måste ha med personer med pandemikunskap, virologer, bakteriologer, teknologer och specialister i lungsjukdomar, pediater och gynekologer – men ovanpå det, speciellt för låginkomstländer, så måste vi också ha ett förebyggande perspektiv för att sjukvården inte klarar av något annat. I just det avseendet är global hälsa ett begrepp som kan samla de olika specialiteterna för att varje sådan specialitet ska kunna dela med sig och visa, 'så här jobbar vi' (personlig kommunikation, juni 2020).

Med denna interdisciplinära tanke som grund förhörde sig Andersson och Krantz om intresset för ett samarbete runt global hälsa bland övriga institutioner på Göteborgs universitet och mottagandet var positivt. När det till slut även löste sig med finansieringen så var det ovan nämnda fem institutioner som ville vara med och skriva avtal om ett fakultetsövergripande samarbete runt programmet.

Under denna tid erbjöds också viktigt draghjälp genom Agenda 2030 och de då nylanserade globala hållbarhetsmålen för att se kopplingar till global hälsa

från andra discipliner (Sustainable Development Goals, SDG; United Nations, 2015). Genom dessa 17 mål kunde det lättare och mer övertygande argumenteras för vikten av samarbete för att t.ex. utrota fattigdom och säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar, något Krantz framhåller som viktigt för att få gehör (personlig kommunikation, juni 2020).

Göteborgs universitet har dock historiskt inte legat i framkant av dessa perspektiv. Gunilla Krantz minns när hon kom från Karolinska institutet till Sahlgrenska akademien 2006 att hon erfor att det fattades en tydlig struktur för globalhälsoarbete. Många höll på med världsledande forskning inom kroniska sjukdomar, inom virologi och bakteriologi men det saknades enligt Krantz en känsla för vikten av interdisciplinaritet för att få fördjupad kunskap om problemen och bättre strategier för interventioner och därmed ett sammanhållet perspektiv på global hälsa (personlig kommunikation, juni 2020). Men det har hänt mycket sedan dess och nu under hösten 2020 kommer Göteborgs universitet att tillsätta en gästprofessur i Global hållbar utveckling med inriktning mot hälsa och välbefinnande där uppdraget är att skapa en komplett universitetsövergripande akademisk miljö för att genom forskning, utbildning och samverkan stärka universitetet som aktör för att säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar (SDG3) (Göteborgs universitet, 2019).

I ambitionen att få ihop ett fakultetsövergripande samarbete kring Masterprogrammet i Global hälsa ingick också en idé om interdisciplinärt forskningssamarbete, en centrumbildning för forskning inom global hälsa. Det var ju mantrat då enligt Krantz, att forskning och utbildning skulle gå hand i hand (personlig kommunikation, juni 2020). Men där infriades inte Krantz och Anderssons förhoppningar. Vid denna tid lanserade Göteborgs universitet sin forskningssatsning UGOT Challenges - Globala samhällsutmaningar. Området global hälsa var för brett för att passa in i denna satsning. De sex centrumbildningar som fick stöd har alla relevans för global hälsa men med en smalare ansats som t.ex. Centrum för antibiotikaresistensforskning, Centrum för åldrande och hälsa samt Centrum för studier av kollektivt handlande (Göteborgs universitet, 2020a). I nätverket runt masterprogrammet i Global hälsa pågår dock idag ett intensivt arbete med att bygga en interdisciplinär forskningsplattform för att knyta ihop pågående forskning med relevans för Global hälsa samt initiera nya projekt.

### **Vad menas med interdisciplinaritet?**

Först en kort kommentar om ordval och begreppsanvändning. Programmet och denna artikel har valt att hålla sig till interdisciplinaritet och inte i första hand tvärvetenskap som benämning för samarbete över ämnes- och disciplinränder inom såväl akademien som kring globala hälsoutmaningar. Lämpligheten i detta kan säkerligen diskuteras och några aspekter tas upp nedan. En enklare

anledning för valet ligger i programmets internationella profil. Undervisningen sker på engelska och då förefaller det lämpligare att använda den försvenskade benämningen interdisciplinär (*Interdisciplinary*) än tvärvetenskaplig.

Men en något djupare begreppslig analys kan också vägleda att ringa in det egna kunskapsområde som programmets interdisciplinära ambitioner ger upphov till. Hur skall man förhålla sig till t.ex. interdisciplinaritetens inneboende paradox, nämligen att förutsätta och bekräfta världen uppdelad i discipliner men samtidigt sträva efter att utradera samma gränser, eller åtminstone överbrygga dem? Framgång i interdisciplinära ansatser inom t.ex. det för global hälsa så viktiga området klimatförändringar, kräver utvecklad disciplinär kunskap inte bara inom ren klimatforskning utan även inom geografi, ekonomi, antropologi och sociologi (Burawoy, 2013). I en kritisk essä om interdisciplinaritet som kunskapsområde lyfter Michael Burawoy (2013) fram två vägledande frågor som måste ställas för att förstå meningen och betydelsen av interdisciplinaritet, för vem och för vad skall detta kunskapsområde arbetas fram? Han menar med utgångspunkt från sitt eget ämne, sociologi att om autonomi och ämnesgränser är nödvändiga för utvecklad kunskap inom den professionella sociologin så upplevs samma gränser som artificiella och konstlade när sociologin engagerar sig i problem utanför akademien (Burawoy, 2013). Hans tes är att bägge behövs inte minst med tanke på nödvändigheten att överbrygga den geografiska uppdelning han menar att de två förhållningssätten representerar, en praktisk problemlösarorienterad interdisciplinär hållning för det globala syd och en autonom ämnesstrikt sociologi för västländer i norr (Burawoy, 2013).

## Kärnan i global hälsa

Oavsett olika föreslagna definitioner av global hälsa kommer man inte runt interdisciplinaritet som ett kärnbegrepp och en nödvändig förutsättning för att uppnå rättvisa i hälsa globalt (Koplan m.fl., 2009). Folkhälsa som omfattar länder och samhällen, har en tradition av flerdisciplinära strategier särskilt inom hälso- och samhällsvetenskap, medan global hälsa ses som högregradigt interdisciplinärt, åberopande ämnen och kunskapsområden såväl inom som utom hälsovetenskapen.

I ett försök att rama in de kompetenser som en yrkesverksam inom global hälsa bör ha med sig identifierar Jogerst m.fl. (2015) olika domäner såsom sociokulturell och politisk medvetenhet, kapacitetsförstärkning, strategisk analys, rättvis hälsa och social praxis etc. (Jogerst m.fl., 2015). Dessa kompetenser bör dock i sig inte utgöra ämnesmässigt innehåll i en tänkt läroplan utan snarare bör akademiska institutioner som syftar till att undervisa i global hälsa, utforma sina egna läroplaner i global hälsa som stöder dessa kompetenser på bästa möjliga sätt. Drivkraften bör vara interprofessionellt samarbete (Jogerst m.fl., 2015).

De kompetensområden Jogerst m.fl. (2015) föreslår är främst lösningsorienterade och har en praktisk och operativ ansats. De inriktar sig på att verkligen lösa de globala hälsoutmaningarna. Den komplexitet och 'rörighet' som karaktäriserar t.ex. klimatförändringar och den orättvisa fördelningen av hälsa, kräver enligt Power och Handley (2019) nya former och sätt att dela kunskap och att murarna mellan traditionella discipliner rivs (Power och Handley, 2019).

Det grundläggande skälet för en interdisciplinär ansats inom global hälsa är alltså att bygga kompetenser för att lösa problem. Men interdisciplinarity kan också anses ha ett eget syfte och innehåll, som en kultur för integration mellan olika discipliner och att den kommer gynna studenter såväl som akademiska institutioner när det gäller att tillhandahålla lösningar på komplexa problem samt bidra till social förändring (Power och Handley, 2019). Det är därför viktigt att betona att samma typ av tillhörighet och identitet som har bildat de enskilda disciplinerna, deras epistemologi och metod, också måste tillämpas för att bilda en tvärvetenskaplig plattform för kunskapsuppbyggnad. Tvärvetenskapliga samarbeten kräver ett öppet idéutbyte och utmanar de personliga och institutionella gränserna som agerar för att upprätthålla en känsla av ägande över kunskapsområden (Power och Handley, 2019). För samarbetet inom ramen för Masterprogrammet i Global hälsa har tanken varit att global hälsa skall ha en interdisciplinär hemvist, inte ägas av en institution utan definieras och skapas i ett samarbete. En av utmaningarna har dock varit att hälsa traditionellt förknippas med medicinska fakulteter och att en vanlig första kommentar när ett samarbete skall inledas med andra ämnesföreträdare än de medicinska blir, *'men jag kan inget om hälsa'*.

## **Hur man konceptualiserar olika typer och grader av interaktion mellan discipliner.**

I en genomgång av interdisciplinär forskning i Storbritannien gjord av förlaget Elsevier beskrivs interdisciplinarity som en integrering av metoder, data, begrepp och teorier från olika discipliner för att skapa en helhetssyn eller gemensam förståelse av komplexa problem (Elsevier, 2015). Transdisciplinarity däremot är enligt Mauser m.fl. (2013) allt detta men inkluderar även icke-akademiska aktörer i syfte att lösa och transformera samhällsproblem. Feminism och hållbarhet skulle därmed vara exempel på kunskapsfält från transdisciplinär forskning (Mauser m.fl., 2013). Ambitionen hos Masterprogrammet i Global hälsa att utbilda till handling och praktik leder därför möjligen till frågan om transdisciplinarity snarare än interdisciplinarity bäst beskriver det kompetens- och kunskapsområdet som programmet gör anspråk på (därmed inte sagt alltid uppnår). Frågan om vilket begrepp som bäst beskriver programmet ambitioner är dock nödvändigtvis inte densamma som vad som bäst kännetecknar global

hälsa som ämne och verksamhetsområde, även om vi i bägge fallen lär mena ett mycket integrerat tillvägagångssätt, med samordning och samarbete på alla nivåer i kunskapsbyggnadsprocessen.

## Studenten som smältdegel

I programmets utbildningsplan uttalas de integrativa ambitionerna bl.a. i de färdigheter och förmågor studenterna skall förvärva. Studenterna förväntas, *'kritiskt och systematiskt kunna integrera kunskap från olika discipliner och kunna analysera, bedöma och hantera komplexa företeelser, frågeställningar och situationer rörande hälsa'* (Göteborgs universitet, 2015, s. 3). Integrationen av kunskap kan här snarare tolkas som något som förverkligas av studenterna själva, en summa av delar som skall smälta ihop och där studenten utgör smältdegeln. En ambitiös om än i sammanhanget inte helt oproblematiskt målsättning. Vad gäller just interdisciplinarity och samarbetet så har det i kurs- och programutvärderingar genom åren framkommit mycket positivt kring att vi 'gör' interdisciplinarity även på ett administrativt plan. Alltså att studenterna verkligen flyttar runt till olika institutioner för olika kurser. Men det har också framförts en hel del kritik mot bristen på samsyn och gemensamma utgångspunkter. En student uttryckte det som att bristen på koordinering och översikt gör att den interdisciplinära ansatsen haltar, att koppla ihop punkterna - kunskapen och lärdomen från olika kurser och ämnen - lämnas till studenterna (*"Connecting the dots between what was learned during the individual courses was really left to us, students."*; Göteborgs universitet, 2020b, s. 15). En viktig kritik såklart men som möjligtvis också pekar på en form av pragmatiskt lärande från ett ambitiöst akademiskt projekt. En praktisk erfarenhet av interdisciplinärt samarbete, ett hantande av olika ämnesperspektiv som skapar en nyttig beredskap för olika synsätt. Studenterna blir bärare av helheten, de som samlar perspektiven och förstår utmaningarna. En form av professionell träning som av Burawoy (2013) framhålls som en interdisciplinarityens fyra kunskapsuttryck. Men självklart, när Krantz och Andersson planerade programmet för ett tiotal år sen kanske inte de administrativa och ämnesmässiga barriärerna inom akademin var de utmaningar de avsåg studenterna främst skulle utbildas till att klara och bemästra. Samarbetet i det fakultetsövergripande programrådet vittnar också om hur lärare och studierektorer tvingas till en ny typ av lösningsorienterad kommunikation. Hur kan lärartimmar, ansvar och insats mellan institutioner mätas och räknas så att det tjänar programmet och studenterna bäst? I detta ibland tämligen mödosamma försök till samarbete mellan institutioner inom en tämligen traditionstyngd akademi hämtas erfarenheter som blir till en form av generisk kunskap för såväl studenter som lärare. Vikten av att lyssna, vikten av att stå tillbaka för något större (*utrota fattigdom, rädda klimatet*), vikten av att förstå att vi inte ensamma har alla svaren, vikten av att hitta en gemensam plattform för kommunikation och förståelse. Kanske är just



samarbetet och mötet mellan lärare, studierektorer och studenter inom Masterprogrammet i Global hälsa, ibland på ett rent personligt plan, ett av de viktigaste lärospånen för utmaningen att övervinna de globala hälsoutmaningarna.

## Referenser

- Burawoy, M. (2013). Sociology and Interdisciplinarity: The Promise and the Perils. *Philippine Sociological Review*, January-June, Vol. 61, pp. 7-19.
- Elsevier. (2015). A Review of the UK's Interdisciplinary Research Using a Citation-based Approach: Report to the UK HE Funding Bodies and MRC by Elsevier. Storbritannien: Elsevier.
- Göteborgs universitet (2020). UGOT Challenges - Globala samhällsutmaningar. Hämtad 2020-09-06 från <https://www.gu.se/forskning/ugot-challenges-globala-samhallsutmaningar>.
- Göteborgs universitet (2020). *Programutvärdering. Alumni survey and program evaluation for the Master Programme in Global Health at Gothenburg University*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Sahlgrenska Akademin.
- Göteborgs universitet (2015). *Utbildningsplan. Masterprogrammet i global hälsa, 120 hp*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Sahlgrenska Akademin.
- Göteborgs universitet (2019). *Utllysning. Gästprofessor i global hållbar utveckling med inriktning mot hälsa och välbefinnande*. Göteborg: Göteborgs Universitet, Sahlgrenska Akademin.
- Jogerst, K. Callender, B. Adams, V. Evert, J. Fields E. Hall, T., . . . Wilson, L. L. (2015). Identifying inter-professional global health competencies for 21st-Century health professionals. *Ann Glob Health*. 81; 239–47.
- Koplan, J. P., Bond, T. C., Merson, M. H., Reddy, K. D. S., Rodriguez, M. H., Sewankambo, N. K., Wasserheit, J. N. (2009). Towards a common definition of global health. *Lancet*. Volume 373, Issue 9679, p.1993-1995.
- Mausser, W., Klepper, G., Rice, M., Schmalzbauer, B. S., Hackmann, H., Leemans, R., Moore, H. (2013). Transdisciplinary global change research: the co-creation of knowledge for sustainability. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 5:420–431.
- Power, E. J., Handley, J. (2019). A best-practice model for integrating interdisciplinarity into the higher education student experience, *Studies in Higher Education*, 44:3, 554-570, DOI: 10.1080/03075079.2017.1389876
- United Nations. (2015). The 2030 Agenda for Sustainable Development. Hämtad 2020-09-06 från <https://sdgs.un.org/goals>